

Natuur en recreatie in de Loonse en Drunense Duinen: het beste van twee werelden?

Joep (G.H.P.) Dirx

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, onderdeel van Wageningen UR

De Loonse en Drunense Duinen herbergen internationaal belangrijke natuur en hebben een grote recreatieve betekenis. Het huidige beheer richt zich op allebei. Leidt dat tot het beste van twee werelden, of zou een echte keuze er toe leiden dat de potenties van dit gebied zich beter kunnen ontwikkelen?

We proberen deze vraag te beantwoorden door de vier kijkrichtingen uit de Natuurverkenning 2011 uit te werken voor de Loonse en Drunense Duinen.

Natuur en recreatie in Nederlands grootste stuifzandgebied

Nationaal Park De Loonse en Drunense Duinen ligt aan de noordwestelijke rand van Brabantstad: het snel verstedelijkende gebied rondom Breda, Tilburg, Helmond, Eindhoven en 's-Hertogenbosch. De meest dichtbij gelegen steden Tilburg en 's-Hertogenbosch herbergen samen circa 350.000 inwoners. Brabantstad mikt voor zijn economische ontwikkeling op de kennisintensieve bedrijvigheid en is zich ervan bewust dat de kwaliteit van de leefomgeving voor deze sector een belangrijke vestigingsplaatsfactor is. De aanwezigheid van dit 3500 ha grote Nationaal Park draagt daar aanzienlijk aan bij.

De Loonse en Drunense Duinen herbergen het grootste stuifzandgebied van Nederland. Behalve uit open stuifzand en heide bestaat het natuurgebied ook uit naaldhoutbossen. Een bijzonder aspect zijn de oude eikenopstanden in het stuifzand. Verder maken ook de natte bossen en blauwgraslanden van De Brand deel uit van het Nationaal Park. Het hele gebied is aangewezen als Natura 2000-gebied.

De kenmerkende habitattypen van de Loonse en Drunense Duinen zijn gevoelig voor stikstofdepositie. En die vormt in Noord-Brabant een weerbarstig probleem. Dat betekent dat intensief beheer nodig is om de gewenste natuur te behouden. Natuurmonumenten, die het natuurgebied beheert, maait, plagt en verwijdert bosopslag uit het stuifzand. Bovendien worden inrichtingsmaatregelen getroffen om winderosie meer kans te geven: er is in 2010 nog circa 80 ha bos gekapt aan de westzijde van het gebied.

De Loonse en Drunense Duinen kennen een hoge recreatiedruk. Jaarlijks bezoeken ongeveer 1,5 miljoen mensen het gebied. De meeste bezoekers komen niet veel verder dan de rand: ze combineren een, meestal korte, wandeling met een bezoek aan een van de vele horecagelegenheden aan de rand van het

De Loonse en Drunense Duinen zijn groot genoeg om er in te kunnen verdwalen.

gebied. De kern van de Loonse en Drunense Duinen blijft hierdoor en dankzij de grote omvang van het gebied, relatief rustig.

Het is niet duidelijk of en in welke mate verstoring een negatief effect op de natuurkwaliteit heeft. Verstoringgevoelige soorten als duinpieper of draaihals komen niet voor in de Loonse en Drunense Duinen. Van de eveneens verstoringgevoelige nachtzwaluw weet zich echter wel een gezonde populatie te handhaven.

Rondom het Nationaal Park ligt de zogeheten schil, een zone met landbouwgronden waarin de melkveehouderij domineert. De melkveehouders hebben zich, toen het Nationaal Park werd ingesteld, verenigd in het Platform Duinboeren om zo gezamenlijk hun belangen te kunnen vertegenwoordigen. In de wijze waarop de landbouw zich in de schil ontwikkelt, zijn twee dominante ontwikkelingen zichtbaar. De eerste is dat de melkveehouders – ofwel de Duinboeren – zoeken naar mogelijkheden om in samenwerking met Natuurmonumenten de grondgebonden landbouw op de flank van het natuurgebied een duurzame toekomst te geven. De tweede is dat de boomteelt in het gebied oprukt. Deze kapitaalcrachtige sector laat andere landbouwbedrijven weinig ruimte in de concurrentie om vrijkomende grond.

Natuurmonumenten probeert het gebied zo te beheren dat zowel de natuurkwaliteit als de recreatie voldoende ruimte krijgen. Het is de vraag of daarmee het beste van twee werelden tot stand komt of dat juist een gerichte keuze, zoals in de kijkrichtingen van de Natuurverkenning 2011, tot een hogere kwaliteit zou kunnen leiden. We proberen dat te verkennen door de kijkrichtingen voor de Loonse en Drunense Duinen uit te werken (zie ook Kader).

Natuurverkenning 2011 en kijkrichtingen

De Natuurverkenning 2011 verkent de toekomst van de Nederlandse natuur met behulp van vier kijkrichtingen. Elke kijkrichting sluit aan bij een visie op de functie van natuur. De kijkrichtingen zijn uitgewerkt als extremen. Op die manier verduidelijken ze het palet aan mogelijkheden en komen de achterliggende visies en opgaven het best in beeld. In de kijkrichting *Vitale natuur* staat het herstel en behoud van biodiversiteit voorop. In de kijkrichting *Beleefbare natuur* biedt de natuur bovenal een mooie en fijne leefomgeving. In de kijkrichting *Inpasbare natuur* maakt de mens – op al dan niet duurzame wijze – gebruik van natuur. In de kijkrichting *Functionele natuur* fungeert de natuur als duurzame leverancier van diensten en producten. De Natuurverkenning 2011 is een uitgave van het Planbureau voor de Leefomgeving, Bilthoven.

Beelden voor de toekomst

Vitale natuur in de Loonse en Drunense Duinen

De kijkrichting *Vitale natuur* betekent een keuze voor behoud van het in internationaal opzicht belangrijke stuifzandgebied en de daarmee samenhangende biodiversiteit. Daarom krijgen in deze kijkrichting natuurlijke processen alle ruimte. Dat is lastig omdat stuifzand een door de mens gecreëerd landschap is en dus bij uitstek een door de mens beheerd halfnatuurlijk systeem.

Winderosie is het belangrijkste natuurlijke proces in het stuifzand. Door nog een aanzienlijk areaal bos te kappen, krijgt winderosie volop de ruimte het stuifzand te vormen. Daarnaast blijft aanvullend beheer nodig om te voorkomen dat het stuifzand dichtgroeit. Want dat gebeurt onherroepelijk - ondanks het feit dat er in de kijkrichting *Vitale natuur*, door regulatie van de uitstoot door de landbouw, veel minder stikstof in het gebied terecht komt. Jaarrondbegrazing lijkt - hoewel er discussies woeden over de natuurlijkheid daarvan - de meest natuurlijke beheersvorm die maaien, kappen, plaggen en trekken kan vervangen.

In de kijkrichting *Vitale natuur* zijn de Loonse en Drunense Duinen zo goed mogelijk verbonden met andere gebieden. De grazers, bijvoorbeeld edelherten, hebben daardoor voldoende ruimte. Ecoducten zorgen ervoor dat de snelwegen rond het gebied geen barrière meer vormen en maken omliggende natuurgebieden en de uiterwaarden van de Maas bereikbaar voor de grazers.

Hoewel de grootschalige boskap, dankzij zorgvuldige communicatie, niet tot massale protesten leidt, geldt dat niet voor de rasters die rond het hele gebied worden geplaatst om de jaarrondbegrazing mogelijk te maken. De vrije toegankelijkheid van het gebied wordt namelijk als een verworven recht beschouwd.

De kijkrichting *Vitale natuur* betekent een keuze voor behoud van het in internationaal opzicht belangrijke stuifzandgebied en de daarmee samenhangende biodiversiteit.

Toch hoeven de rasters de toegang tot het gebied niet te beperken. Via de bij horecagelegenheden gelegen *poorten*, kan het gebied namelijk vrij toegankelijk blijven zonder de natuurkwaliteit te schaden. Dankzij de grote omvang van het natuurgebied biedt slimme zonering voldoende mogelijkheden de rust in de kern te handhaven. Door vanuit de poorten gemarkeerde wandelroutes uit te zetten kunnen wandelaars het gebied verkennen zonder dat ze in de kern terechtkomen. Fietsmogelijkheden blijven net als nu beperkt tot de wegen aan de rand van het gebied.

Wandelaars hebben overigens wel de mogelijkheid het hele gebied te doorkruisen. Ze moeten dan echter de gemarkeerde wandelroutes verlaten en zelf hun weg door het enorme stuifzandgebied zoeken. Paden zijn er niet en het gebied is groot genoeg om te kunnen verdwalen. Alleen de echte liefhebbers zullen dan ook, gewapend met GPS, aan zulke tochten beginnen. Ondanks dat maar weinig mensen dat doen, zorgt het feit dat de mogelijkheid bestaat het natuurgebied te doorkruisen, ervoor dat de Loonse en Drunense Duinen een waardevolle bijdrage leveren aan het vestigingsklimaat in Brabantstad.

Omdat de aantallen wandelaars die tot in de kern doordringen zo gering zijn, blijft de verstoring minimaal. Soorten als draaihals, duinpieper en nachtzwaluw kunnen zich daardoor vestigen en handhaven.

De kijkrichting *Vitale natuur* brengt beperkingen met zich mee voor de landbouw rondom de Loonse en Drunense Duinen. Dit gebied, de zogeheten schil, ontwikkelt zich tot een buffer rond het eigenlijke natuurgebied. De milieudruk moet er omlaag en de biodiversiteit omhoog. Dat kan door de landbouw verder te

verduurzamen en het areaal agrarisch natuurbeheer uit te breiden. Door de schil landschappelijk aantrekkelijker te maken kan daar dan ook een deel van de recreatiedruk worden opgevangen. Voor boomteelt of intensieve veehouderij biedt de schil in deze kijkrichting geen ruimte.

In De Brand betekent de kijkrichting *Vitale natuur* dat het hakhoutbeheer stopt. Dat past immers niet in het streven naar natuurlijke processen. Omdat de periodieke toename van licht in de hakhoutbossen verdwijnt, zal aanvankelijk de voorjaarsflora achteruitgaan. Als echter de bossen verder uitgroeien en er op natuurlijke wijze gaten in het bos gaan vallen, krijgt de voorjaarsflora weer voldoende ruimte. De historische patronen in het bos, zoals de rabatten en de strookvormige verkaveling, zullen echter wel langzaam maar zeker verdwijnen. Het natte en moeilijk toegankelijke gebied kent een lage recreatiedruk.

Beleefbare natuur in de Loonse en Drunense Duinen

Ook in de kijkrichting *Beleefbare natuur* staat het karakter van het gebied als stuifzandgebied voorop. Het is immers het stuifzand wat het gebied een hoge belevingswaarde geeft. Een verdere uitbreiding van het stuifzandareaal ligt ook in deze kijkrichting voor de hand. Van de dennenbossen die het stuifzand omzoomen, zijn er genoeg in Brabant.

Het grote aaneengesloten stuifzandgebied draagt in belangrijke mate bij aan de *Quality of Life* in Brabantstad. Omdat de *Quality of Life* voor hoogopgeleide kosmopolieten een belangrijke factor is bij de keuze zich ergens wel of niet te willen vestigen, bepalen de duinen mede het succes van Brabantstad als vestigingsplaats voor kennisintensieve bedrijvigheid. De bedrijven vestigen zich immers daar waar hun medewerkers bereid zijn te wonen.

De betekenis van de duinen als vestigingsplaatsfactor valt naadloos samen met de recreatieve betekenis ervan. Want behalve hoogwaardige voorzieningen, zoekt de moderne kapitaalcrachtige, maar ook veeleisende recreant steeds meer een recreatieomgeving die zich onderscheidt van andere omgevingen. In de kijkrichting *Beleefbare natuur* zullen niet alleen de bewoners van Brabantstad het gebied bezoeken, maar ook recreanten uit de rest van Nederland.

Hoewel in de kijkrichting *Beleefbare natuur* de *leisure*-functie van het gebied voorop staat, leidt dat er niet toe dat het gebied in een kermis verandert. Dat zou immers een belangrijke kwaliteit van het gebied, namelijk de rust en ruimte, onder druk zetten. Ook in de kijkrichting *Beleefbare natuur* kunnen bezoekers in alle eenzaamheid door de uitgestrekte stuifzanden dwalen en verdwalen. Slimme zonering voorkomt dat recreanten het natuurgebied overlopen.

De mogelijkheid het stuifzandgebied buiten de gemarkeerde paden met GPS te verkennen wordt actief gepromoot, onder andere door verhuur van GPS-ontvangers. Dat leidt tot een grotere recreatiedruk in de kernen dan in de kijkrichting *Vitale natuur*. Voor verstoring gevoelige soorten, zoals duinpieper en draaihals, zullen zich in deze kijkrichting daarom waarschijnlijk niet in de duinen kunnen vestigen. Er hoeven echter ook geen soorten te verdwijnen.

Rondom de duinen vindt woningbouw plaats. Daarbij gaat het niet om massieve woonwijken. Die bieden immers niet de kwaliteit waar de kenniswerkers naar op zoek zijn. Er verrijzen kleinschalige, dorpse, woonwijkjes en nieuwe landgoederen.

De opbrengsten uit de woningbouw maken het mogelijk in de schil met landbouwgrond rondom de Loonse en Drunense Duinen in hoogwaardig groen te gaan investeren. Bijvoorbeeld door boeren te stimuleren om bij wijze van groenblauwe diensten perceelrandbegroeiing en erfbeplanting aan te leggen. Er ontstaat daarmee een aantrekkelijk agrarisch cultuurlandschap wat ook helpt de recreatiedruk over een groter gebied te verspreiden. Voor boomteelt en intensieve veehouderij biedt de schil geen ruimte.

Het belang van de duinen voor de recreatiesector maakt dat ondernemers in de kijkrichting *Beleefbare natuur* bereid zullen zijn financieel bij te dragen aan de kwaliteit van het gebied. Ze zullen zich daar echter ook mee willen profileren. Dat kan. Recreatie-ondernemers kunnen bijvoorbeeld samen een schaapskudde sponsoren die ingezet wordt om het gebied te begrazen. Door in het voorjaar lammetjesdagen te organiseren, ontstaat een recreatieve trekpleister waaruit de recreatieondernemers weer extra omzet kunnen genereren.

Doordat de recreatie zich in de randen concentreert, blijft de kern van het gebied relatief rustig.

Functionele natuur in de Loonse en Drunense Duinen

De bijdrage van het gebied aan de omgevingskwaliteit en daarmee het vestigingsklimaat van de noordflank van Brabantstad staat ook in de kijkrichting *Functionele natuur* voorop. Het ligt dan ook niet voor de hand om, met de functies die het gebied voor de samenleving kan vervullen als uitgangspunt, het stuifzandgebied vol te planten met bos om daar CO₂ mee vast te leggen. De bijdrage die dat zou leveren aan CO₂-reductie, weegt niet op tegen de waarde van het gebied als vestigingsplaatsfactor.

Ook bosaanplant om het gebied beter geschikt te maken als infiltratiegebied voor drinkwaterwinning ligt niet voor de hand. Het water wat in de duinen infiltreert, kwelt direct ten noorden van de duinen alweer op. De verblijftijd van het water is te kort om het gebied geschikt te laten zijn voor drinkwaterwinning. Houtproductie biedt, tot slot, op de schrale zandgronden ook geen reële invulling van *Functionele natuur*.

Ook in de kijkrichting *Functionele natuur* blijft het gebied aldus een stuifzandgebied. De ontwikkelingen in het natuurgebied zelf verschillen maar weinig van de ontwikkelingen in de kijkrichting *Beleefbare natuur*. Wel zal met de functionaliteit van de natuur als uitgangspunt het vee van de duinboeren een groot gedeelte van de Loonse en Drunense Duinen gaan begrazen. Door de boeren via langjarige contracten de gronden in het natuurgebied in gebruik te geven, kunnen zij hun veestapel uitbreiden en zo de levensvatbaarheid van hun bedrijven versterken. Natuurmonumenten bespaart met deze samenwerking op beheerkosten.

De werkelijke verschillen tussen de kijkrichting *Functionele natuur* en de kijkrichtingen *Vitale natuur* en *Beleefbare natuur* treden op in de schil. De landbouw zal in de kijkrichting *Functionele natuur* inzetten op functionele agrobiodiversiteit. Dat kan door initiatieven die nu al bestaan, verder uit te breiden. Bijvoorbeeld door meer grasklaver in te zaaien. Grasklaverpercelen kennen een hoge bodembiodiversiteit, wat deze percelen tot een geschikt foerageergebied voor de das maakt, helpen het gebruik van kunstmest en bestrijdingsmiddelen te beperken en leveren bovendien veevoer van hoge kwaliteit.

Het groene karakter van de schil neemt sterk toe dankzij de aanplant van zogeheten voederbomen: wilgen die op de perceelranden groeien. Ze vervullen meerdere functies. Zo bieden ze beschutting aan het vee. De geiten op geitenhouderijen hebben dankzij de voederbomen wat te browsen. Dit bevordert ook de gezondheid van de dieren door de voor geiten weerstandverhogende stoffen in wilgenhout. Er wordt CO₂ vastgelegd en het snelgroeiende wilgenhout dient uiteindelijk als brandstof voor de plaatselijke biomassacentrale.

Het groene karakter van het gebied tussen de Loonse en Drunense Duinen en de bebouwing van Tilburg krijgt in de kijkrichting *Functionele natuur* bovendien een stevige impuls door de aanleg van de zogeheten waterparken. Tilburg voert daar zijn regenwater naar af, zodat het in de bodem kan wegzijgen. In de stad zelf kan dat niet vanwege de bodemvervuiling die de textielindustrie daar als erfenis heeft achtergelaten. Met de waterparken is de verdroging in dit gebied sterk afgenomen en worden piekafvoeren in de beken tegengegaan.

Winderosie is het belangrijkste natuurlijke proces in het stuifzand.

Inpasbare natuur in de Loonse en Drunense Duinen

In de kijkrichting *Inpasbare natuur* krijgen de Loonse en Drunense Duinen een andere betekenis dan in de andere drie kijkrichtingen. Want hoewel een samenleving zoals in *Inpasbare natuur* de aanwezigheid van dit grote aangesloten natuurgebied ook waardeert, zal er minder bereidheid zijn te investeren in het natuurbeheer in het gebied. Dat betekent dat grote delen van het stuifzand begroeid raken met bos. Dit proces verloopt naar verhouding snel omdat ook investeringen in de reductie van stikstofdepositie – door beperkingen op te leggen aan de landbouw – niet passen bij deze kijkrichting.

De natuurwaarde van het bos dat zich op de duinen ontwikkelt is matig. Maar dat betekent niet dat er geen natuur is. Het spontaan opgeslagen structuurrijke bos ziet er immers heel anders uit dan de dennenakkers die nu delen van het gebied bedekken. Reeën vinden er een geschikt leefgebied en het bos is ook rijk aan bosvogels zoals koolmees, zanglijster, winterkoning, merel en roodborst. In deze verstedelijkte regio is ook de belevingswaarde van het bos van betekenis. De bijdrage van het bos aan het vestigingsklimaat in Brabantstad zal echter lager zijn dan die van het omvangrijke stuifzandgebied in de andere kijkrichtingen.

Het bos biedt echter wel aantrekkelijke mogelijkheden voor groen en luxe wonen. In de kijkrichting *Inpasbare natuur* zullen er, zeker in de rand, vrijstaande woningen op ruime percelen verrijzen. De tuinen en de vele overgangen van tuin naar bos vergroten de variatie in leefgebieden in het gebied. Doordat grote gedeelten van het gebied in *Inpasbare natuur* in particuliere handen komen, krijgen recreanten echter minder ruimte tot hun beschikking. De openbare wegen in de rand van het gebied blijven wel toegankelijk, zodat recreanten via de bebouwde zone

het natuurgebied nog kunnen bereiken. De recreatie zal zich meer dan in de andere kijkrichtingen tot in het kerngebied verspreiden.

Door percelen te verkopen kan Natuurmonumenten de financiering van het beheer van de eigenlijke stuifzandkern veiligstellen. Want de overheid wil daar in de kijkrichting *Inpasbare natuur* niet meer aan mee betalen. Natuurmonumenten kan de financiering van het beheer verder nog aanvullen door een bijdrage te vragen voor toegang tot het gebied. Nu al moeten ruiters en mountainbikers een bijdrage betalen om het gebied te betreden. In de kijkrichting *Inpasbare natuur* zal dat ook voor wandelaars gelden. Ook recreatieondernemers die activiteiten in het gebied willen ontplooiën, zullen daarvoor een bijdrage moeten betalen. Ruiters blijven welkom in het gebied omdat zij helpen het stuifzand open te houden en de beheerkosten te beperken.

De schil zal in *Inpasbare natuur* grotendeels in gebruik genomen zijn door boomtelers. Ze hebben de concurrentieslag om vrijkomende gronden gewonnen. Bovendien besluiten meer en meer melkveehouders percelen aan boomtelers te verhuren. Dat is namelijk aantrekkelijker dan het zelf te gebruiken om veevoer te verbouwen. De huuropbrengst weegt ruimschoots op tegen de kosten om voer in te kopen. De schil zal door de boomteelt in *Inpasbare natuur* een totaal ander aanzien krijgen.

Een belangrijke vraag bij deze kijkrichting is op welk maatschappelijk draagvlak de veranderingen kunnen rekenen. Want zowel het feit dat het stuifzand zijn bijzondere karakter kwijtraakt als het feit dat grote delen van het gebied in particuliere handen komen en niet langer vrij toegankelijk zijn, zal tot groot verzet kunnen leiden. De vrije toegankelijkheid tot het gebied wordt namelijk als een verworven recht beschouwd.

Conclusie: Het beste van twee werelden

We hebben de vraag proberen te beantwoorden of met het beheer van de Loonse en Drunense Duinen, wat zich op zowel natuurbehoud als het recreatieve gebruik richt, het beste van twee werelden tot stand komt of dat juist een gerichte keuze voor het een of het ander tot een hogere kwaliteit zou kunnen leiden. We hebben de kijkrichtingen uit de Natuurverkenning 2011 gebruikt om de keuzen in beeld te brengen.

Daarbij bleken de verschillen tussen de kijkrichtingen *Vitale natuur*, *Beleefbare natuur* en *Functionele natuur* niet zo heel erg groot. Alleen in de kijkrichting *Inpasbare natuur* slaan de ontwikkelingen rond de Loonse en Drunense Duinen een volkomen andere weg in. De insteek bij *Vitale natuur* en *Beleefbare natuur* heeft zelfs veel overeenkomsten. In beide kijkrichtingen staat het stuifzandkarakter van het gebied voorop.

Om dat in stand te kunnen houden komt verdergaande boskap in beeld en zal de stikstofdepositie verder omlaag moeten. Beide kijkrichtingen vragen daarnaast om een uitgekende zonering van de recreatie. Voor *Beleefbare natuur* is dat nodig om bezoekers de mogelijkheid te bieden de lege uitgestrektheid van het gebied te beleven. Bij *Vitale natuur* richt de zonering zich op rustige kernen waardoor mogelijk soorten als duinpieper en draaihals zich in het gebied kunnen vestigen. Het één sluit het ander echter niet uit: zowel rustzoekende wandelaars als duinpiepers profiteren van de rustige kernen.

Het feit dat de recreatiedruk zich concentreert in de randen van het gebied, en de mogelijkheden om dankzij de grote omvang van het gebied de recreatie via zonering in goede banen te leiden, bieden goede mogelijkheden om recreatie en natuurbehoud te combineren. Het is daarbij belangrijk de omvang en het aaneengesloten karakter van het gebied en het feit dat de recreatiedruk zich aan de randen concentreert, te handhaven. Versnippering van het gebied, zoals door de aanleg van een fietspad dwars door het gebied, zou dan ook vermeden moeten worden. Dat het gebied zowel in de kijkrichting *Vitale natuur* als in *Beleefbare natuur* een robuuster karakter krijgt doordat er een groter areaal stuifzand tot stand komt, maakt het gebied ook beter bestand tegen recreatiedruk.

Ook wanneer we meer inzoomen op het beheer, blijken verschillen tussen de kijkrichtingen beperkt. Jaarrondbegrazing met edelhernten maakt het gebied ook vanuit het perspectief van *Beleefbare natuur* extra interessant. Een schaapskudde past misschien minder goed bij *Vitale natuur*, maar vormt ten opzichte van maaien, plaggen en trekken wel een verbetering.

Ook bij de kijkrichting *Functionele natuur* gaan we er vanuit dat het stuifzandgebied een stuifzandgebied blijft. Verschillen met de andere kijkrichtingen vinden we vooral in de schil. De ontwikkelingen die we daar schetsen, passen echter naadloos bij de kijkrichtingen *Vitale natuur* en *Beleefbare natuur*. De inzet op functionele agrobiodiversiteit draagt er toe bij dat de schil als een soort buffer rondom het natuurgebied gaat functioneren en vergroot de belevingswaarde van de schil. Dat daarmee een gedeelte van de recreatiedruk in de schil kan worden opgevangen draagt bij aan zowel de biodiversiteit als de belevingswaarde van de duinen zelf.

Als we de balans opmaken dan lijkt het er dus op dat de huidige insteek inderdaad tot het beste van twee werelden kan leiden. Het is niet perse nodig voor het een of het ander te kiezen. De functies die de hoofdmoot vormen in de kijkrichtingen *Vitale natuur*, *Beleefbare natuur* en *Functionele natuur* laten zich makkelijk combineren. Dat komt door zowel de aard van het gebied waar natuurlijke processen weinig belemmeringen veroorzaken voor recreatie als de grote omvang die het mogelijk maakt de recreatiedruk zodanig te zoneren dat verstoring voldoende beperkt blijft. Het belang dat de Loonse en Drunense Duinen hebben voor het vestigingsklimaat dat Brabantstad biedt voor kennisintensieve bedrijvigheid, kan met al deze drie kijkrichtingen vergroot worden.

De echte verschillen treden op tussen de kijkrichting *Inpasbare natuur* en de andere drie kijkrichtingen. Hier ligt een wezenlijke keuze: wil de samenleving dit stuifzandgebied met zijn natuurwaarden en economische betekenis in stand houden, en daar ook de consequenties van aanvaarden, of laat de samenleving het gebied los om ruimte te maken voor andere ontwikkelingen.

Het grote aaneengesloten stuifzandgebied draagt in belangrijke mate bij aan de Quality of Life in Brabantstad.

Verantwoording

Bij de uitwerking van de vier kijkrichtingen voor de Loonse en Drunense Duinen maakten we keuzes in de verschillende ontwikkelingsrichtingen die voor het gebied denkbaar zijn. Dat zijn onze keuzes. We hebben ons daarbij laten inspireren door de gesprekken die we voerden met vertegenwoordigers van bedrijven, natuur- en milieuorganisaties en overheden.

We spraken met:

Femke Arts Beleidsadviseur vrijetijdseconomie Kamer van Koophandel Brabant / projectleider
Leisure Boulevard

Dré Castelein Manager Bestuurlijke Zaken, Efteling

Mischa Cillessen Ecoloog, Gemeente Tilburg

Nico Korporaal Programmaleider Groene Mal,
Gemeente Tilburg

Emiel Anssems Bureaumedewerker Overlegplatform
Duinboeren

Sjaak Sprangers Voorzitter Overlegplatform Duinboeren

Toon Loonen Districtsbeheerder Natuurmonumenten

Lex Querelle Beheerteamedewerker extern beleid,
Natuurmonumenten

Fiona Franken Ecoloog, Provincie Noord-Brabant

Sjoerd Sibbing Projectleider Natura 2000, Provincie
Noord-Brabant

Colofon

De reeks 'WOT-papers' is een uitgave van de Wettelijke Onderzoekstaken (WOT) Natuur & Milieu, onderdeel van Wageningen UR. Een WOT-paper bevat resultaten van afgerond onderzoek op een voor de doelgroep zo toegankelijk mogelijke wijze. De maatschappelijke discussie waarbinnen en waarom het onderzoek is uitgevoerd, komt daarbij nadrukkelijk aan de orde, evenals de beleidsrelevantie en mogelijk de wetenschappelijke relevantie van de resultaten. WOT-paper 8 draagt bij aan de kennis die verwerkt wordt in meer beleidsgerichte publicaties zoals de Natuurverkenning 2011.

Project WOT-04-011-022

Onderzoeksopdrachten van de WOT Natuur & Milieu worden gefinancierd door het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie. Deze paper is gemaakt conform het Kwaliteitshandboek van de unit WOT Natuur & Milieu.

Foto's: Natuurmonumenten

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu
Postbus 47, 6700 AA Wageningen
t (0317) 48 54 71, f (0317) 41 90 00
info.wnm@wur.nl; www.wotnatuurenmilieu.wur.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeleevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

